

JOANNA KUMOR-MIELNIK

POLITYKA PAŃSTWA WOBEC KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO W SFERZE INWESTYCJI BUDOWLANYCH

Dynamiczny rozwój KUL-u, jaki nastąpił po jego reaktywacji w 1944 r., okazał się krótkotrwały na skutek polityki władz partyjno-państwowych, które stopniowo ograniczały jego rolę w środowisku naukowym na szczeblu lokalnym i ogólnopaństwowym. W notatce o atmosferze panującej na KUL-u, sporządzonej przez kierownika Wydziału do spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie Aleksandra Borkowskiego, z 15 lutego 1955 r. zostało odnotowane:

KUL rozpoczynając swą działalność po odzyskaniu niepodległości w pierwszym rządzie przez Episkopat, Kurie i swe kierownictwo obsadził katedry profesorskie wybitnie wrogim elementem dla PRL. [...] uczelnia ta jest dogodną bazą dla wrogich elementów i ich reakcyjnego działania, przy czym znajdujący się w tej uczelni świecki personel, jak wykazała obserwacja, jest mocno powiązany z reakcyjnym klerem. [...] działalność i atmosfera KUL wskazuje, że uczelnia ta nie ma racji bytu w tym układzie organizacyjnym i winna być przekształcona w inny rodzaj uczelni, by w ten sposób przerwać złowrogi wpływ na wychowanie młodzieży, oraz rozładować skupisko wrogich elementów, które ujemnie wpływają na budownictwo socjalizmu¹.

Już od końca lat 40. władze partyjne i państwowe zmierzały do przekształcenia KUL-u w uczelnię wyznaniową, która kształciłaby głównie duchow-

Dr JOANNA KUMOR MIELNIK – adiunkt, pracownik Ośrodka Badań nad Geografią Historyczną Kościoła w Polsce, Wydział Nauk Humanistycznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: kumorj@kul.lublin.pl

¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Urząd do Spraw Wyznań, Informacje o KUL w Lublinie, sygn. 46/1195, k. 1-3.

nych². W 1949 r. zawieszono przyjęcia, a następnie zlikwidowano Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych, rozwiązano Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi. W 1953 r. wprowadzone zostały po raz pierwszy limity przyjęć osób świeckich na Wydział Nauk Humanistycznych i Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, a w 1963 r. zlikwidowano studia z zakresu filologii germańskiej i angielskiej³.

Jednym z przejawów wrogiej postawy władz państwowych wobec KUL-u stało się blokowanie wszelkich inicjatyw budowlanych podejmowanych przez władze uczelni. Dokonywało się to na różnych szczeblach władz państwowych, począwszy od władz miejskich i wojewódzkich, a skończywszy na władzach centralnych. Władze uczyniły budownictwo kartą przetargową w wyciszaniu antypaństwowych nastrojów na KUL-u. Na uniwersytet nałożono wysokie podatki, a następnie Wydział Finansowy na poczet zaległości podatkowych przejmował części nieruchomości stanowiących własność KUL-u. Władze komunistyczne opracowały też metody i formy nadzoru zawarte w realizowanych wobec uniwersytetu dyrektywach generalnych. Na absurdalnie wysokie i niesłusznie nałożone na KUL podatki zwrócił uwagę ks. kard. Stefan Wyszyński, kierując słowa otuchy do ks. rektora Mariana Rechowicza podczas przemówienia w 1961 r.:

Drogi Księżo Rektorze! Nagromadziło się w Was wiele bólu i nie brak trudności. Doszliście już niemal do poziomu miliarderów, boć takie są nadzieje urzędu fiskalnego na Was. My się cieszymy z waszego bogactwa, ale jednocześnie wiemy, że jest to program idealny, a realnemu odpowiada pusta kieszeń. Stąd też i nadzieja nasza, że podatki KUL-owskie płacić będzie Opatrzność Boża. A ponieważ Twój Najwyższy Protektor i Patron niebieski jest bogatszy aniżeli wszyscy posiadacze tej ziemi, więc bądź spokojny i do pracy w nowym roku akademickim przystępuj z ufnością. Jeżeli już na nikogo nie możesz liczyć, to jeszcze na Pana Boga liczyć możesz⁴.

W notatce informacyjnej dotyczącej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego sporządzonej przez Urząd do Spraw Wyznań w roku 1965 zauważono, iż w pierwszych latach powojennych powiększono znacznie bazę materialną uczelni: wybudowano dom dla pracowników nauki, obszerne nowe pomieszczenia dla Biblioteki Uniwersyteckiej, rozpoczęto budowę żeńskich domów akademickich. Pisano dalej:

² M. CHOMA-JUSIŃSKA, *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie 1975-1980*, Warszawa 2009, s. 37.

³ AAN, Urząd do Spraw Wyznań, Katolicki Uniwersytet Lubelski – działalność, praca szkoleniowa, stosunki z Episkopatem Polski. Sprawozdania, oceny, notatki, informacje, korespondencja, sygn. 126/298, k. 168-169.

⁴ *Bogu i Ojczyźnie. Katolicki Uniwersytet Lubelski w wypowiedziach prymasów Polski*, red. A. Rynio, J. Gawrysiakowa, M. Butkiewicz, Lublin 2008, s. 99.

Zdając sobie sprawę z niebezpieczeństwa jakie przedstawia KUL dla prowadzonej działalności laicyzacyjnej, władze partyjne i rządowe szybko przystąpiły do ograniczania działalności tej uczelni⁵.

Ograniczanie dokonywało się na wszystkich płaszczyznach funkcjonowania uczelni. Od momentu powojennego reaktywowania uniwersytetu dla rektora ks. Antoniego Słomkowskiego najważniejszą sprawą było odzyskanie gmachu, jego odbudowa i zabezpieczenie przed kradzieżami, utrzymanie katolickiego charakteru uczelni oraz umożliwienie młodzieży powrotu do normalnych studiów. Żył on nadzieją, że:

KUL będzie naprawdę placówką naukową, a przede wszystkim [...] będzie tam panował duch prawdy i miłości zgodnie z zasadami Ewangelii, istnienie takiej placówki naukowej będzie samo dowodziło harmonii wiary, wiedzy i nauki, studenci będą mieli przed sobą żywe wzory postawy prawdziwie chrześcijańskiej i ludzkiej⁶.

W latach 1944-1951 skoncentrowano się głównie na odbudowie gmachu głównego i na jego konserwacji, odremontowano również i przebudowano Bibliotekę Uniwersytecką przy ul. Szopena 27, która dotychczas mieściła się w ciasnych murach klasztoru pobernardyńskiego przy ul. Dolnej Panny Marii. Podjęto prace remontowe przy zrujnowanym domu na Poczekajce, a wobec braku mieszkań dla młodzieży akademickiej i dla pracowników KUL-u przystąpiono w połowie 1951 r. do budowy dwóch domów mieszkalnych (akademików) na Poczekajce. Planowano przebudowę frontonu gmachu głównego poprzez podniesienie go o jedno lub dwa piętra. Przedsięwzięcia te z uwagi na brak materiałów budowlanych i trudności w ich nabyciu wymagały olbrzymiego wysiłku. Celem zminimalizowania kosztów budowy prace przeprowadzano systemem gospodarczym⁷. Uczelnia zorganizowała też wczasy dla młodzieży i pracowników naukowych w Smołowie pod Olsztynem oraz we Fromborku⁸.

⁵ AAN, Urząd do Spraw Wyznań, Katolicki Uniwersytet Lubelski – działalność, praca szkoleniowa, stosunki z Episkopatem Polski. Sprawozdania, oceny, notatki, informacje, korespondencja, sygn. 126/298, k. 50.

⁶ Tamże, Katolicki Uniwersytet Lubelski – doniesienia prasowe. Wycinki prasowe, serwis nadsłuchu Polskiego Radia, sygn. 126/305, k. 26 (artykuł Tadeusza Szymy, Przed 35 laty w Lublinie).

⁷ J. WARZESZAK, *Ks. Antoni Słomkowski 1900-1982. Rektor i odnowiciel KUL. Teolog – rekolector. Człowiek sumienia*, Warszawa 1999, s. 35.

⁸ D. GAŁASZEWSKA-CHILCZUK, „Wrogie” uniwersytety. *Polityka państwa komunistycznego wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (1944-1969)*, Warszawa 2013, s. 17.

W 1946 r. rektor wydzierżawił od Kurii Biskupiej w Olsztynie gospodarstwo w Smołowie z przeznaczeniem na wczasy dla studentów i pracowników KUL-u. Jednak już w 1952 r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie zdecydowało o przekazaniu majątku w Smołowie PGR-owi w Dobrym Mieście, a zabudowania przeznaczyło dla robotników⁹.

SPRAWA BUDOWY DOMU PROFESORSKIEGO (KONWIKTU) PRZY UL. NOWOTKI 5

14 kwietnia 1954 r. poświęceniem kamienia węgielnego rozpoczęto budowę Domu Profesorskiego, nad którą nadzór gospodarczy został powierzony Aleksandrowi Mościbrodzkiemu, intendentowi Zbigniewowi Zawadzkiemu oraz kierownikowi Referatu Inwestycji inż. Janowi Wojdalińskiemu. Funkcję rektora pełnił wówczas ks. prof. Józef Iwanicki, a prorektora prof. Jan Dobrzański (od 1954 r. prorektorem był ks. dr Stanisław Płodzień)¹⁰.

Starania o zakup materiału budowlanego przeznaczonego na budowę Domu Profesorskiego rozpoczęto już w 1953 r. 27 października 1953 r. ks. Stanisław Płodzień zwrócił się do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z prośbą o uwzględnienie tej inwestycji w planie materiałowym (zaopatrzeniowym) na 1954 r. Pismo podobnej treści skierował 30 października 1953 r. do Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego (do Departamentu Zaopatrzenia i Bilansów Materiałowych). W odpowiedzi referat zaopatrzenia KUL-u otrzymał z Departamentu Finansowo-Gospodarczego Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego ustne zapewnienia, że zarówno inwestycje, jak i remonty KUL-u w 1954 r. objęte zostaną materiałowym planem zaopatrzenia.

Pomimo pism i ustnych zapewnień uczelnia nie otrzymała w 1954 r. materiałów budowlanych potrzebnych na budowę Domu Profesorskiego, a jedynie materiały na cele remontowe. Na skutek interwencji Intendentury KUL Departament Inwestycji Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego zażądał od uczelni nowego zestawienia materiałów budowlanych.

Jeszcze wielokrotnie ks. dr Stanisław Płodzień osobiście podejmował interwencje w sprawie przydziału materiałów budowlanych, których brak narażał KUL na

⁹ Tamże, s. 40-41.

¹⁰ Archiwum Uniwersyteckie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (dalej: AKUL), Kancelaria Rektorska, Sprawy z Intendenturą, Budowa Domu Profesorskiego (Konwikt) ul. Nowotki 5, 1953-1961 [akta z AKUL nie mają paginacji].

straty finansowe związane z płaceniem przestojów pracownikom budowy. Sprawozdanie ze starań o przydziały materiałów na budowę Domu Profesorskiego przy ul. Nowotki 5 (obecnie ul. ks. Idziego Radziszewskiego) w Lublinie złożył w 1955 r. kierownik Referatu Inwestycji KUL – inż. Jan Wojdaliński:

Dnia 19 I 55 r. Środa, godz. 9.00. Konferencja w Ministerstwie Oświaty u p. Naczelnika Wełnickiego z ks. wicerektorem [Adamem] Śniechowskim¹¹. Godz. 11.30. Konferencja w gabinecie naczelnika J. Hermanowskiego z ks. wicerektorem i naczelnikiem Wełnickim. Godz. 13.00. Wyjazd do Centrali Zbytu Odlewów, ul. Al. Stalina nr 20. Godz. 15.00. Koniec urzędowania. Godz. 16.00. Rozpracowanie zamówień w domu w Warszawie. [...]

Dnia 29 I 55 r. Udałem się na Dworzec Główny, godz. 7.45 wsiadłem do pociągu idącego do Łodzi, aby doręczyć zamówienia. Godz. 10.40. Udałem się na ul. św. Stanisława 2 do Biura Zbytu Wyrobów Gumowych, pozostawiłem zamówienia na wyroby gumowe, wyjaśniając do czego będą służyły oraz część skierowano do Warszawy. Następnie udałem się do centrali Zbytu Art. Technicznych, Plac Zwycięstwa 2. Po przedstawieniu naszego zamówienia na klingieryt i uszczelki zażądano szczegółowego podania formatów, gdyż mogą wydać z upłynnienia swoich magazynów, jak również należy podać uzasadnienie wymaganej ilości 100 kg klingierytu. Umówiłem się, że podamy telefonicznie rozmiary uszczelek oraz ciśnienie do pakunków klingierytowych. Co do żądania 4000 kg waty szklanej, o którym adresie C.O.U. dowiedziałem się z Ministerstwa, wskazano mi Centralę w Stalinogrodzie, ul. 3 Maja. Ponieważ w godzinach 13 nie mogłem się dostać do tramwaju, dojechałem do Dworca Kaliskiego taksówką nr 40. Po czym udałem się drogą na Częstochowę. Pociąg miał przyjść za późno do Stalinogrodu i Gliwic, wobec tego dokonałem przerwy w Częstochowie do dn. 30 I, po czym pociągiem o godz. 18.46 udałem się w dalszą drogę do Stalinogrodu i Gliwic. Do Gliwic przybyłem o godz. 22.05 poc. pośp. dn. 30 I.

Dnia 31 I. Poniedziałek. Rano o godz. 7.05 wyjechałem do Stalinogrodu pociągiem. O godz. 9.00 zgłosiłem się do Centrali Zbytu Rur, gdzie wydano mi katalog, abym wg niego rozpracował wagę wg [średnicy] i grubości ścianek rur. Po czym wydano mi asygnaty na wszystkie rury, następnie podano Centrale, w których możemy odszukać rury, i polecono jak najpoważniejszą – Będzin. O godz. 14.00 udałem się do Bytomia, ul. Kolejowa 2a. Stąd podano nowy adres Stalina 11, lecz zamówienie polecono złożyć na ul. Jagiellońskiej 23. O godz. 16.00 skończyłem urzędowanie i pociągiem 17.22 udałem się do Gliwic, dokąd przybyłem o godz. 18.33.

Dnia 1 II. Wtorek. Udałem się pociągiem 2.31 z Gliwic do Wrocławia, przybyłem o godz. 5.05, gdzie chciałem złożyć zamówienie na kamionkę w Centrali Zarządu Kamieniołomów, ul. Powstańców Śląskich 186, lecz biuro zostało przeniesione częściowo do Warszawy, Al. Niepodległości 186, i tam należy skierować zamówienie na grys.

¹¹ Tamże, Akta osobowe, Ks. Adam Śniechowski, sygn. B-795 (Ks. Adam Śniechowski ur. 1912, zm. 1971, od 1 X 1954 pełnił funkcję wicerektora KUL do spraw administracyjnych – dyrektora administracyjnego KUL; w grudniu 1955 złożył rezygnację z pełnionej funkcji, którą Senat Akademicki KUL zaakceptował 10 V 1956).

Następnie udałem się do Biura Okładzin, ul. Kołłątaja 21, w celu złożenia zamówienia na płytki fajansowe /glazura/, lecz biuro również częściowo przeniesione do Warszawy. Najbliższym pociągiem 16.54 udałem się w drogę powrotną do Gliwic, gdzie przybyłem o godz. 21.00¹².

Cytowany fragment sprawozdania pokazuje przeszkody, na jakie napotykały władze uniwersyteckie już na etapie załatwiania asygnat i składania zamówień na podstawowe artykuły budowlane. Pomimo piętrzących się trudności nowy konwikt został oddany do użytku w 1956 r.¹³

PRZEBUDOWA FRONTONU GMACHU GŁÓWNEGO I PROJEKT BUDOWY NOWYCH OBIEKTÓW

Obok budowy Domu Profesorskiego najważniejszą i najbardziej nagłą w latach 50. i 60. sprawą stała się przebudowa frontonu gmachu głównego KUL, do której władze komunistyczne usilnie starały się nie dopuścić. 14 lutego 1956 r. ks. prorektor Stanisław Płodzień wystosował do Wydziału do spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie pismo z prośbą o wyrażenie zgody na przebudowę frontonu gmachu głównego zgodnie z zatwierdzoną przez Miejskie Przedsiębiorstwo Architektoniczno-Budowlane dokumentacją techniczną. Na podstawie sporządzonego 6 maja 1957 r. protokołu oględzin gmachu głównego KUL opracowano plan remontów i prac koniecznych do wykonania w najbliższym okresie wakacyjnym. Plan robót zakładał nie tylko kapitalny remont frontonu, ale także remont sal w gmachu głównym czy remont Domu Akademickiego przy ul. Sławińskiego (obecnie Niecałej) wraz z dobudową do niego bocznej oficyny. Planowano również budowę biblioteki.

18 kwietnia 1958 r. KUL otrzymał od Miejskiego Zarządu Architektoniczno-Budowlanego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej zaświadczenie o lokalizacji szczegółowej na rozbudowę uczelni. Lokalizacja ta obejmowała teren położony pomiędzy ulicami: Al. Raławickie, ul. Uniwersytecka, ul. Nowotki (obecnie ul. ks. Idziego Radziszewskiego) i ul. Łopacińskiego. Na podstawie tej lokalizacji oraz za zezwoleniem Komitetu Budownictwa Urbanistyki i Architektury w Warszawie

¹² Tamże, Kancelaria Rektorska, Sprawy z Intendenturą, Budowa Domu Profesorskiego (Konwikt) ul. Nowotki 5, 1953-1961, Sprawozdanie z poczyniń starania się o przydziały materiałów na budowę Domu Profesorskiego przy ul. Nowotki 5 w Lublinie złożone przez kierownika Referatu Inwestycji KUL inż. Jana Wojdalińskiego.

¹³ *Katolicki Uniwersytet Lubelski. 50 lat istnienia i działalności*, Lublin 1968, s. 30.

Stowarzyszenie Architektów Polskich z Oddziałem w Lublinie ogłosiło na zlecenie KUL-u konkurs powszechny nr 267 na rozbudowę uczelni. Koszt konkursu oszacowano na 335 tys. złotych.

Decyzją z 19 sierpnia 1958 r. Miejski Zarząd Architektoniczno-Budowlany Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Lublinie anulował lokalizację w części dotyczącej budowy biblioteki (na terenie byłej łaźni wojskowej). Decyzję argumentowano zastrzeżeniami władz wojskowych dotyczącymi posesji przyległej do terenów KUL-u, położonej przy ul. Uniwersyteckiej. Rektor ks. Marian Rechowicz 27 sierpnia złożył w sprawie anulowania lokalizacji na budowę biblioteki odwołanie do Komitetu Urbanistyki i Architektury w Warszawie, argumentując, że budowa biblioteki stanowi integralną część rozbudowy KUL-u przewidzianą do realizacji w II etapie, czyli na lata 1960-1965.

Komitet Urbanistyki i Architektury w Warszawie, przekazując pismo odwoławcze do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Wydziału Architektury i Nadzoru Budowlanego w Lublinie, stwierdził, że cofnięcie lokalizacji w części dotyczącej budowy biblioteki nie znajduje oparcia w przepisach prawnych, gdyż:

1. teren stanowi własność inwestora, a jeżeli jego część jest w zarządzie wojska – Główny Architekt był zobowiązany uzgodnić tę sprawę z wojskiem;
2. postępowanie administracyjne, które stosuje się w sprawach cofnięcia decyzji lokalizacyjnych, nie daje podstawy do omawianej decyzji;
3. jeżeli był to nowy sprzeciw wojska – wbrew poprzednim uzgodnieniom – należało ocenić, czy wnosi on do sprawy elementy nowe i w takim przypadku wznowić postępowanie zakończone nową decyzją¹⁴.

Pomimo że odwołanie KUL-u do Komitetu Urbanistyki i Architektury w Warszawie oraz do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w sprawie anulowania decyzji i przywrócenia lokalizacji biblioteki zostało pozytywnie załatwione i zapewniono, że decyzja ta jest ostateczna w administracyjnym toku postępowania, to Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Wydział Architektury i Nadzoru Budowlanego w Lublinie pismem z 28 października 1959 r. anulowało całą lokalizację KUL-u. W uzasadnieniu napisano:

Wydane zaświadczenie lokalizacji szczegółowej Nr 44/58 z dnia 18 kwietnia 1958 r. przez Zarząd Architektoniczno-Budowlany Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Lublinie było oparte o założenia inwestycji KUL-u, które nie spełniły warunków, zawartych w paragrafie 23, Zarządzenia Przewodniczącego Komisji Planowania przy

¹⁴ AKUL, Biuro radców prawnych, Sprawa dotyczy lokalizacji hotelu „Orbis” 1958-1966, Odpis pisma Komitetu Urbanistyki i Architektury w Warszawie do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Wydziału Architektury i Nadzoru Budowlanego w Lublinie z 11 X 1958.

Radzie Ministrów i Prezesa Komitetu do Spraw Urbanistyki i Architektury z dnia 29 lipca 1957 r.¹⁵

Jak argumentował rektor w piśmie uzasadniającym decyzję uchylającą lokalizację szczegółową KUL-u, nie podano ani numeru zarządzenia, ani też „Dziennika Urzędowego”, w którym zarządzenie będące podstawą decyzji odmownej ogłoszono. Stało się to wówczas, gdy władze uczelni złożyły już do akceptacji w Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Wydziale Budownictwa w Lublinie wstępny projekt rozbudowy KUL-u, którego koszt wyniósł 115 tys. złotych. Ponowne odwołanie ks. rektora, tym razem do Komitetu Urbanistyki i Architektury w Warszawie (z 12 listopada 1959 r.) nie doczekało się pozytywnego rozstrzygnięcia¹⁶.

W 1965 r. rektor ks. prof. Marian Rechowicz, interweniując wielokrotnie u władz miejskich i wojewódzkich w sprawie lokalizacji nowych budynków KUL-u, argumentował potrzebę ich budowy nie tylko względami estetycznymi, urbanistycznymi i ekonomicznymi, lecz także zwrócił uwagę na dyskryminację uniwersytetu, jego młodzieży i pracowników. Jak pisał:

Pozytywne załatwienie sprawy budowy gmachów KUL rozwiązałyby najbardziej palące problemy pomieszczeń uniwersyteckich i mieszkań dla młodzieży i pracowników. [...] Na wymienionej wyżej posesji, zarówno od ul. Łopacińskiego jak i Uniwersyteckiej, istnieją parterowe, niskie i ciemne, niszczone przez grzyby obiekty. Mieszczą się w nich zakłady naukowe, najbardziej niezbędne dla funkcji Uniwersytetu zaplecze gospodarcze, pomieszczenia młodzieżowe, żeński dom akademicki dla słabszych fizycznie studentek, zaplecze stołówki akademickiej oraz mieszkania pracowników. Wymienione obiekty dostosowane prowizorycznie do potrzeb Uniwersytetu nie mogą już spełniać wyznaczonych im zadań. Obiekty te w niektórych segmentach wałę się, remonty stają się niecelowe, a rozbiórka ich bez uzyskania nowych pomieszczeń byłaby równoznaczna z likwidacją Uniwersytetu.

W związku z trudnymi warunkami funkcjonowania KUL-u spowodowanymi brakiem pomieszczeń rektor wyraził gotowość zmiany charakteru zabudowań w ramach udzielonej lokalizacji, polegającej na budowie jednego obiektu przy ul. Łopacińskiego, który pomieściłby wszystkie zakłady naukowe, oraz budynku mieszkalnego (trzy lub więcej piętrowego) przy ul. Uniwersyteckiej z przeznaczeniem na żeński dom akademicki¹⁷.

¹⁵ Tamże, Odpis pisma Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Wydziału Architektury i Nadzoru Budowlanego w Lublinie do KUL z 28 X 1959.

¹⁶ Tamże, Odpis pisma rektora KUL do Komitetu Urbanistyki i Architektury w Warszawie z 12 XI 1959.

¹⁷ Tamże, Sprawy, Pismo ks. rektora prof. dr. Mariana Rechowicza do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Wydział Budownictwa, Urbanistyki i Architektury w Lublinie z 23 VI 1965.

Kolejne pisma w kwestii akceptacji założeń projektowych na budowę zakładów naukowych na posesji KUL-u od strony ul. Łopacińskiego oraz na budowę Domu Studentek na posesji od strony ul. Uniwersyteckiej wystosował nowy rektor ks. prof. dr Wincenty Granat. 1 września 1965 r. wnioskował on w tej sprawie do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Wydziału Budownictwa Urbanistyki i Architektury w Lublinie, a 3 września do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, Departamentu Inwestycji i Kapitałnych Remontów¹⁸. Do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego zwrócił się z prośbą o poparcie w staraniach o pozwolenie na budowę.

Tymczasem sprawa budowy Domu Studentek na posesji przy ul. Uniwersyteckiej stała się wątpliwa, gdy w „Kurierze Lubelskim” z 15 lipca 1965 r. pojawiła się notatka o budowie nowoczesnego siedmiokondygnacyjnego hotelu, który miałby powstać przy ul. Uniwersyteckiej, a zakończenie jego budowy zaplanowano na r. 1968¹⁹. Projektowana na te same posesji budowa Domu Studentek okazała się nierealna, gdyż na wniosek Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z 6 grudnia 1965 r. (uzupełniony 5 lutego 1966 r.) zostało wszczęte wobec KUL-u postępowanie wywłaszczeniowe z części nieruchomości o powierzchni 1623 m² i jednocześnie ograniczenie prawa własności na części nieruchomości o powierzchni 80 m² położonej przy ul. Uniwersyteckiej 1 i Al. Raławickich 14 na rzecz państwa, reprezentowanego przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Lublinie, na cele budowy hotelu „Orbis”.

Wskazana posesja decyzją z 12 września 1964 r., wydaną przez Wydział Budownictwa Urbanistyki i Architektury Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Lublinie, została przeznaczona pod lokalizację hotelu turystycznego „Orbis”. O udzieleniu lokalizacji na rzecz hotelu oraz o zamiarach wywłaszczenia KUL-u z posiadanej nieruchomości władze uniwersyteckie nie zostały poinformowane (o tym fakcie dowiedziały się dopiero z wniosku wywłaszczeniowego), a tym samym pozbawiono uczelnię możliwości obrony swoich praw i interesów. Jak pisał rektor ks. Wincenty Granat:

W postępowaniu administracyjnym, wszczętym w celu wydania tej decyzji, KUL nie brał udziału... Decyzja ta nie została KUL-owi doręczona. Wydział B. U. A. Prezydium M. R. N. w Lublinie nie przewidział nawet udziału KUL w tym postępowaniu, nie wymieniając KUL wśród instytucji, którym przesłał do wiadomości decyzję o lokalizacji.

¹⁸ Tamże, Pismo ks. rektora prof. dr. Wincentego Granata do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Wydział Budownictwa, Urbanistyki i Architektury w Lublinie z 1 IX 1965; Pismo ks. rektora prof. dr. Wincentego Granata do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, Departamentu Inwestycji i Kapitałnych Remontów z 3 IX 1965.

¹⁹ „Kurier Lubelski” 9 (1965), nr 164 (z 15 lipca), s. 4.

Ks. rektor pismem z 23 lutego 1966 r. wniósł do Wydziału Budownictwa, Urbanistyki i Architektury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odwołanie od krzywdzącej uniwersytet decyzji z prośbą o zawieszenie postępowania wywłaszczeniowego²⁰. Dzień wcześniej odwołanie w sprawie zawieszenia postępowania wywłaszczeniowego zaadresował do Urzędu Spraw Wewnętrznych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. W odpowiedzi na pisma odwoławcze ks. rektora Wydział Budownictwa, Urbanistyki i Architektury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odrzucił przedstawione w nich argumenty i utrzymał w mocy decyzję z 12 września 1964 r. o lokalizacji szczegółowej hotelu „Orbis”. Taki sam wyrok zapadł na posiedzeniach Komisji Odwoławczej do spraw Wywłaszczenia przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, która 15 kwietnia i 20 maja 1966 r. orzekła, aby nie uwzględniać odwołania rektora i zaskarżoną przez KUL decyzję utrzymać w mocy²¹.

Rektor ks. Wincenty Granat podjął kolejną interwencję w sprawie wstrzymania budowy hotelu „Orbis”, adresując skargę (30 czerwca 1966 r.) do Rady Ministrów PRL na ręce jej prezesa Józefa Cyrankiewicza²². 10 listopada 1966 r. w piśmie do marszałka Sejmu Czesława Wycecha w sprawie wywłaszczenia nieruchomości KUL-u Józef Cyrankiewicz napisał:

W odpowiedzi na interpelację posłów Koła Poselskiego „Znak” z dnia 21 kwietnia 1966 r. w sprawie wywłaszczenia nieruchomości Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i budowy hotelu „Orbis” w Lublinie wyjaśniam, że hotel ten został zlokalizowany w zasadzie na terenie stanowiącym własność Skarbu Państwa. Wywłaszczona została tylko mała działka KUL o powierzchni 1623 m².

Żadne z pism odwoławczych nie zostało rozpatrzone pozytywnie dla władz uniwersyteckich, a nieruchomość, którą KUL miał przeznaczyć pod budowę Domu Studentek, została ostatecznie zajęta pod budowę hotelu „Orbis”²³. Starania rek-

²⁰ AKUL, Kancelaria Rektorska, Nieruchomości, Pismo rektora KUL ks. prof. dr. Wincentego Granata do Wydziału Budownictwa, Urbanistyki i Architektury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie z 23 II 1966.

²¹ Tamże, Biuro radców prawnych, Sprawa dotyczy lokalizacji hotelu „Orbis” 1958-1966, Pismo z 21 V 1966. Pismo to było odpowiedzią na skargę rektora KUL ks. Wincentego Granata skierowaną 25 III 1966 do Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych w Warszawie oraz odpowiedzią na datowane również na 25 III 1966 odwołanie rektora od orzeczenia wywłaszczeniowego wydanego przez Urząd Spraw Wewnętrznych PWRN w Lublinie do Komisji Odwoławczej do spraw Wywłaszczenia przy Ministrze Spraw Wewnętrznych w Warszawie.

²² Tamże, Skarga rektora KUL ks. prof. dr. Wincentego Granata do Rady Ministrów PRL, na ręce jej prezesa Józefa Cyrankiewicza.

²³ P. RAINA, *Kościół-Państwo w świetle akt Wydziałów do spraw Wyznań 1967-1968. Próby kontroli Kościoła. Wydarzenia marcowe. Interwencja sierpniowa w Czechosłowacji*, Warszawa 1994, s. 132-133.

torów ks. prof. Mariana Rechowicza i ks. prof. Wincentego Granata o budowę nowych obiektów dla uczelni nie uzyskały akceptacji władz miejskich, wojewódzkich czy centralnych.

W notatce z przebiegu inauguracji roku akademickiego z 1962 r., podpisanej przez Aleksandra Borkowskiego, kierownika Wydziału do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, zacytowana została wypowiedź rektora KUL-u ks. prof. Mariana Rechowicza: „KUL będzie się o swoje prawa upominał i bronił, KUL powinien być symbolem katolicyzmu w Polsce”²⁴. Słowa rektora kolidowały z wypowiedzią dyrektora Wydziału do spraw Wyznań w Lublinie Stefana Zahora z października 1969 r., który stwierdził, iż „Taki będzie stosunek Państwa do tej uczelni, jaki będzie jej stosunek do Państwa”. Taką formą wypowiedzi dał władzom uniwersyteckim jasno do zrozumienia, kiedy będą mogły liczyć na ustępstwa ze strony władz państwowych, także w sprawach inwestycji budowlanych.

Bezskuteczne okazały się również starania ks. rektora Mariana Rechowicza o utrzymanie domów wczasowych we Fromborku, które po wojnie Warmińska Kuria Biskupia w Olsztynie przekazała do dyspozycji Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiemu. W styczniu 1958 r. na polecenie przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej w Braniewie założono plomby na drzwi jednego z domów we Fromborku należącego do Warmińskiej Kurii Biskupiej w Olsztynie, a od 9 lat użytkowanego przez KUL z przeznaczeniem na wczasy dla studentów i pracowników. Zaplombowaniu uległy narzędzia pracy robotników i materiałów budowlany, ponieważ budynek ten był w stanie odbudowy i konserwacji²⁵. Pismem z 11 kwietnia 1958 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Braniewie zobowiązało Kurie Biskupią w Olsztynie, aby do 25 kwietnia 1958 r. KUL przekazał dzierżawione we Fromborku trzy domy tamtejszej Osiedlowej Radzie Narodowej²⁶. W następnym roku z powodu odebrania uniwersytetowi dzierżawionych obiektów obóz dla studentów należących do Chóru Akademickiego oraz dla studentów filologii angielskiej postanowiono zorganizować w użyczonym przez probostwo rzymskokatolickie we Fromborku pałacu biskupim²⁷.

Po kilkunastu latach starań, 14 grudnia 1970 r., rektor KUL-u ks. prof. dr Mieczysław Krąpiec uzyskał od Wydziału do spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie zgodę na nadbudowę jednego piętra w części frontowej budynku głównego, z jednoczesnym odnowieniem elewacji gmachu, a rok

²⁴ AAN, Urząd do Spraw Wyznań, Katolicki Uniwersytet Lubelski – inauguracje roku akademickiego, 1959-1963, 1965-1966, 1973-1974, sygn. 125/630, k. 12.

²⁵ AKUL, Kancelaria Rektorska. Sprawy z Intendenturą, Frombork 1952-1959.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

później, pismem z 14 października 1971 r., Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego zezwoliło na przebudowę frontonu gmachu głównego²⁸.

Ks. kard. Stefan Wyszyński w przemówieniu wygłoszonym 17 maja 1974 r. z okazji 40-lecia Towarzystwa Naukowego KUL oraz poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę frontowej elewacji uczelni podkreślał:

Najmilsi! Podejmujecie na Uczelni Katolickiej wysiłek niemały. Chcecie starej budowli, w której borykała się prawda i miłość, dodać nową elewację. Nie myślę, abyście przerzucali się na „fasadowość”. Troszczycie się tylko o to, aby stworzyć lepsze warunki do pracy naukowej i przenieść się wreszcie z tej „stajni betlejemskiej”, pragniecie, aby Uczelnia chociaż odrobinę upodobniła się do tego lub owego domu kultury. [...] Radujcie się z tego. Ale nie radujcie się za bardzo, abyście nie uwierzyli, że czas to pieniądz. Bo prawdą jest, że czas to nie jest pieniądz – czas to jest miłość²⁹.

11 stycznia 1972 r. rektorat KUL-u przesłał do miejskiego konserwatora zabytków w Lublinie wstępne dwa projekty przebudowy dachu skrzydła wschodniego i zachodniego budynku gmachu głównego. Przebudowa dachu stała się koniecznością „w związku z decyzjami władz przeciwpożarowych, nakazujących zmianę konstrukcji drewnianej poddasza na konstrukcję ognioodporną”³⁰. Decyzją Wydziału Budownictwa, Urbanistyki i Architektury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie z listopada 1972 r. zatwierdzony został projekt przebudowy i nadbudowy budynku frontowego. Z kolei pismem tegoż wydziału z 19 marca 1973 r. zezwolono na przystąpienie do prac remontowo-budowlanych. W maju 1973 r. KUL złożył w tym wydziale „Projekt zagospodarowania placu budowy na czas trwania robót remontowo-modernizacyjnych frontowego skrzydła budynku KUL”. Uwzględniając uwagi, jakie miał do przedłożonego projektu Wydział Gospodarki Przestrzennej, Geodezji i Ochrony Środowiska Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, KUL przedstawił do zatwierdzenia kolejny projekt, który przekazał do rozpatrzenia Wydziałowi Gospodarki Przestrzennej i Ochrony Środowiska Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Ostatecznie również i ten projekt czasowego zagospodarowania placu budowy został odrzucony z uwagi na to, że zdaniem wydziału był on niezgodny z projektem planu szczegółowego „Śródmieścia”. Rektor KUL-u, podkreślając w piśmie odwoławczym od decyzji Prezydium Miejskiej Rady Narodowej do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, że jest to tylko

²⁸ Tamże, *Nieruchomości. Gmach Główny*, Odpis pisma Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie do rektora KUL ks. prof. dr. Mieczysława A. Krąpca z 14 XII 1970.

²⁹ *Bogu i Ojczyźnie*, s. 211.

³⁰ AKUL, Kancelaria Rektorska, Władze wojewódzkie, 1956-1988.

projekt zagospodarowania terenu na czas trwania robót remontowo-modernizacyjnych i dotyczy budowy wiat i zadaszeń dla grupy robotników zatrudnionych przy budowie oraz składów materiałów budowlanych, zwrócił uwagę, że decyzja ta jest nieporozumieniem, bowiem ten sam wydział w marcu wydał decyzję zezwalającą na prowadzenie robót, a teraz prace te wstrzymuje. Jak argumentował rektor, nie można prowadzić prac przy przebudowie frontonu bez odpowiedniego zaplecza dla robotników i materiałów budowlanych³¹.

Ostatecznie materiały niezbędne do przebudowy frontonu gmachu głównego złożone zostały w baraku usytuowanym w narożniku od strony frontowej i posesji hotelu „Unia”. Decyzją z 18 lutego 1975 r. Wydział Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska w Lublinie zażądał w trybie natychmiastowej wykonalności rozebrania do 31 marca 1975 r. budynku gospodarczo-magazynowego (baraku). Odwołanie w tej sprawie poskutkowało przesunięciem o rok terminu rozbiórki. Nakaz rozbiórki argumentowano między innymi estetycznym wyglądem tej dzielnicy miasta³². Korespondencja w sprawie rozbiórki baraku prowadzona między Wydziałem Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska Urzędu Miejskiego w Lublinie a władzami uczelni trwała do 1977 r.³³

3 lutego 1977 r. Urząd Wojewódzki w Lublinie, Wydział Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska wydał decyzję o wstrzymaniu robót budowlanych przy nadbudowie zachodniego skrzydła gmachu głównego. Na podstawie wniosków z przeprowadzonej 19 listopada 1976 r. kontroli stwierdzono, że nadbudowa skrzydła zachodniego prowadzona była bez dokumentacji technicznej i bez pozwolenia na budowę. Roboty budowlane przy nadbudowie zachodniego i wschodniego skrzydła gmachu głównego wznowione zostały dopiero po uzupełnieniu wymaganej dokumentacji (decyzja Wydziału Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie z 5 kwietnia 1977 r.)³⁴.

Starając się o pozwolenia na prace remontowo-budowlane przy gmachu głównym, równocześnie władze uczelni zabiegały u władz lokalnych o zgodę na budowę nowego budynku przy ul. Łopacińskiego. 11 grudnia 1972 r. rektorat zwrócił się do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z prośbą o zatwierdzenie projektu

³¹ Tamże, Nieruchomości.

³² Tamże, Gmach Główny, Odpis decyzji Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, Wydziału Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, z 7 VII 1975.

³³ Archiwum Państwowe w Lublinie, Urząd Wojewódzki w Lublinie, Wydział do spraw Wyznań, Spis 2, Sprawy majątkowe i inwestycyjne KUL 1963-1979, sygn. 286, k. 10-12.

³⁴ AKUL, Kancelaria Rektorska, Nieruchomości. Gmach Główny, Odpis decyzji Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, Wydziału Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, z 5 IV 1977; Archiwum Państwowe w Lublinie, Urząd Wojewódzki w Lublinie, Wydział do spraw Wyznań, Spis 2, Sprawy majątkowe i inwestycyjne KUL 1963-1979, sygn. 286, k. 8-9.

zagospodarowania terenu przy ul. Łopacińskiego. W projektowanym budynku przewidywano miejsce dla zespołu socjalnego (stołówki z zapleczem, gabinetu lekarskiego, hotelu asystenckiego), pomieszczeń hotelowych dla dojeżdżających profesorów, sal gimnastycznych, lokali Towarzystwa Naukowego oraz dla mieszczących się dotychczas w barakach i piwnicach pracowni naukowych. W odpowiedzi organ rozpatrujący powyższy wniosek – Wydział Gospodarki Przestrzennej, Geologii i Ochrony Środowiska Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie – decyzją z 31 maja 1973 r. postanowił wniosek uczelni oddalić i nie wyraził zgody na realizację zaprojektowanego obiektu określonego jako „zespół socjalny KUL” na terenie położonym w sąsiedztwie gmachu głównego. Od tej decyzji rektor odwoływał się pismem z 18 czerwca 1973 r. do Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, jak również przeprowadził ustne rozmowy z władzami miejskimi i wojewódzkimi, które zapewniły go, że nie widzą przeszkód w zabudowie terenu uczelni przy ul. Łopacińskiego³⁵. Pomimo ustnych zapewnień Ministerstwo Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska pismem z 26 lipca 1973 r. utrzymało w mocy zaskarżoną przez KUL decyzję, argumentując postanowienie kolidowaniem budowy z ustaleniami przyjętymi do opracowywanego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego tego rejonu. W piśmie z 20 listopada 1973 r. adresowanym do przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie rektor zwrócił się z ponowną prośbą o akceptację projektu zagospodarowania terenu KUL-u przy ul. Łopacińskiego i umieszczenie nowego socjalnego gmachu uniwersyteckiego w planie szczegółowym zagospodarowania przestrzennego³⁶.

W informacji dotyczącej działalności uczelni katolickiej władze wojewódzkie odnotowały, iż rektor Krąpiec stoi na stanowisku, że wszelkie działania zmieniające profil uniwersytetu nie mogą naruszać przepisów państwowych, a zachowując lojalną postawę wobec państwa, można uzyskać pewne korzyści³⁷. Z kolei w notatce dotyczącej obchodów 60-lecia KUL-u władze komunistyczne zapisały:

W latach 1958-1965 stosunki pomiędzy Kul-em a władzami państwowymi nie układały się pomyślnie, gdyż KUL realizował skrupulatnie ówczesną politykę Kierownictwa Episkopatu. Podjęte ze strony władz państwowych długofalowe przedsięwzięcia do-

³⁵ AKUL, Kancelaria Rektorska, Nieruchomości, Pismo rektora KUL ks. prof. dr. Mieczysława Krąpca do Ministerstwa Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska w Warszawie.

³⁶ Tamże, Pismo rektora KUL ks. prof. dr. Mieczysława Krąpca do przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie pana mgra inż. Ryszarda Wójcika z 20 XI 1973.

³⁷ AAN, Urząd do Spraw Wyznań, Katolicki Uniwersytet Lubelski – działalność, praca szkoleniowa, stosunki z Episkopatem Polski. Sprawozdania, oceny, notatki, informacje, korespondencja, sygn. 126/298, k. 114.

prowadziły w konsekwencji – po roku 1965 – do szeregu zmian na uczelni, w tym kadrowych, korzystnych dla Państwa. Znalazło to pozytywne potwierdzenie w postawie uczelni w latach 1968, 1970 i 1976. Wychodząc naprzeciw pozytywnym elementom na KUL-u podjęto szereg korzystnych dlań decyzji jak np. rozciągnięcie części karty nauczyciela na pracowników uczelni, zgoda na remonty generalne itp.³⁸ [...]

W wyniku dokonanej analizy sytuacji oraz w celu pogłębienia korzystnych zmian na uczelni, władze państwowe podjęły w ostatnich trzech latach szereg decyzji pozytywnych dla KUL-u:

- wyrażono zgodę na przebudowę gmachu frontowego uczelni
- umorzono zaległości w podatkach dochodowym i terenowych na sumę 51 918 tys. zł
- zapowiedziano zmniejszenie bieżących obciążeń KUL podatkami terenowymi oraz zaprzestano faktycznie wymiaru podatku dochodowego
- reaktywowano sekcję romanistyki na Wydziale Nauk Humanistycznych
- rozciągnięto na pracowników naukowych KUL Kartę Praw i Obowiązków Nauczyciela.

Ponadto według władz komunistycznych „ostatni opozycjoniści, którzy propagowali opinię, że Krąpiec rozebrał KUL, ale go nie odbuduje, zostali wyciszeni po wkroczeniu na teren budowy przedsiębiorstwa «Mostostal» oraz po ogłoszeniu decyzji o umorzeniu podatków”³⁹.

12 lutego 1979 r. rektor ks. prof. Mieczysław Krąpiec zwrócił się z prośbą do Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie o pozytywne rozpatrzenie przedłożonych perspektywicznych planów przebudowy budynków KUL-u. Dotyczyły one trzech posesji: gmachu głównego przy Al. Raclawickich 14, ośrodka na Poczekajce i Biblioteki Uniwersyteckiej przy ul. Chopina 27. Ponadto wnioskował o wyrażenie zgody na wybudowanie magazynu z garażami i warsztatami oraz rozszerzenie domu studenckiego.

Na miejscu baraku przy ul. Łopacińskiego planowano budowę sześciokondygnacyjnego budynku, z przylegającą do niego stołówką. Jedno piętro planowano przeznaczyć na pokoje gościnne dla dojeżdżających profesorów, inne dla studiujących zaocznie księży. Przewidywano również budowę domu emerytów, sali gimnastycznej wraz z pływalnią na Poczekajce, rozbudowę domu dla sióstr studentek, budowę budynków magazynowych wraz z przylegającymi do nich garażami, a także rozbudowę gmachu biblioteki⁴⁰.

³⁸ Tamże, k. 199.

³⁹ Tamże, k. 183-184; D. GAŁASZEWSKA-CHILCZUK, „Wrogie” uniwersytety, s. 61-62.

⁴⁰ AKUL, Kancelaria Rektorska, Nieruchomości, Pismo rektora KUL ks. prof. dr. Mieczysława Krąpca do Wydziału Gospodarki Przestrzennej i Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie z 12 II 1979.

W odpowiedzi z 17 maja 1979 r. Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie uzasadniło, że ze względu na niedokończone opracowanie planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego „Śródmieścia” Lublina nie może zająć stanowiska co do możliwości realizacji inwestycji proponowanych na terenie głównej siedziby uniwersytetu przy Al. Raclawickich i przy ul. Chopina. Pozytywne stanowisko w tej sprawie Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie zajęło w październiku 1980 r. po opracowaniu planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Lublina. Natomiast co do realizacji magazynu z garażami i warsztatami oraz rozbudowy domu studenckiego na terenie ośrodka w Konstantynowie Biuro Planowania Przestrzennego uznało, że istnieje możliwość przeprowadzenia inwestycji zgodnie z ustaleniami planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego dzielnicy „Czuby”⁴¹.

Władze państwowe, cytując w notatce służbowej tekst przemówienia prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego z 18 września 1978 r., wygłoszonego z okazji 60-lecia istnienia KUL-u, zwróciły uwagę na zdania odnoszące się do budownictwa:

W dziedzinie gospodarczej od lat ośmiu prowadzone są prace związane z przebudową gmachu głównego, Biblioteki Uniwersyteckiej i domów akademickich męskich i żeńskich. Trzeba było w gmachu głównym umocnić fundamenty, wymienić wszystkie stropy drewniane na betonowe, wymienić wszystkie ściany i przewody elektryczne, centralnego ogrzewania, rozebrać stary dom dawnych koszar i na jego miejsce zbudować nowy budynek z aulą i centralnym wejściem, wreszcie wybudować w miejscu starych i zniszczonych dachów nową kondygnację stropodachową z salami dla potrzeb dydaktycznych. Równocześnie należało dokończyć – zapoczątkowaną już przed wojną – przebudowę dawnego diecezjalnego domu Akcji Katolickiej w nowoczesny gmach Biblioteki, z czytelniami, zakładami pracy i magazynem bibliotecznym. Należało domy akademickie zmodernizować i rozbudować, nadbudować nowe kondygnacje, wymienić stropy, remontować piwnice...⁴²

W sprawozdaniu za rok akademicki 1984/85 napisano, że w zakresie działalności inwestycyjno-gospodarczej oddano do użytku pomieszczenia na I piętrze w nowym frontonie, przebudowano dziedziniec w związku z budową pomnika, na ukończeniu jest budowa organów w nowej auli, położono tynki na wschodnim

⁴¹ Tamże, Pismo Biura Planowania Przestrzennego w Lublinie do rektora KUL ks. prof. dr. Mieczysława Krapca z 17 V 1979.

⁴² AAN, Urząd do Spraw Wyznań, Katolicki Uniwersytet Lubelski – działalność, praca szkoleniowa, stosunki z Episkopatem Polski. Sprawozdania, oceny, notatki, informacje, korespondencja, sygn. 126/298, k. 196-197; *Bogu i ojczyźnie*, s. 262 [list na sześćdziesiąt lat istnienia i pracy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Warszawa 18 IX 1978].

skrzydle gmachu, rozpoczęto prace przy budowie fundamentów pod nowy magazyn i pomieszczenia gospodarcze na Poczekajce. Przeprowadzono remonty bieżące we wszystkich nieruchomościach KUL-u⁴³.

STARANIA O BUDOWĘ COLLEGIUM JANA PAWŁA II, 1983-1989

Sprawę budowy Collegium im. Jana Pawła II przedstawił wojewodzie lubelskiemu rektor KUL-u ks. prof. Mieczysław Krąpiec w korespondencji z 22 marca 1983 r., wskazując na tragicznie skąpy stan lokalowy uniwersytetu, a także na chęć połączenia decyzji zezwalającej na budowę Collegium z przyjazdem papieża do Polski: „W ten sposób Collegium im. Jana Pawła II powstałoby przy Uniwersytecie, którego profesorem był obecny Papież”. W dalszej części pisma rektor przedstawił postulat odkupienia za dewizy hotelu „Unia”, który byłby miejscem na mieszczące się w barakach agendy KUL-u⁴⁴.

W odpowiedzi na prośbę rektora wojewoda lubelski pismem z 31 maja 1983 r. wyraził zgodę na budowę obiektu dydaktyczno-administracyjnego zwanego Collegium Jana Pawła II⁴⁵. Wcześniej rektor uzyskał również pozwolenie na budowę jedenastopiętrowego Domu Akademickiego przy ul. Konstantynów 1 (na Poczekajce). Senat Akademicki KUL na posiedzeniu 16 czerwca 1983 r. przyjął ogólne założenia dotyczące realizacji budowy Collegium Jana Pawła II.

16 stycznia 1984 r. nowy rektor KUL ks. bp prof. dr Piotr Hempterek wystosował pisemną prośbę do Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych w Warszawie o zlecenie wykonawstwa zarówno gmachu Collegium (planowanego do budowy na lata 1986-1988), jaki i Domu Akademickiego (którego budowę przewidywano ukończyć w r. 1985) Lubelskiemu Przedsiębiorstwu Budownictwa Przemysłowego⁴⁶. W odpowiedzi udzielonej 6 marca 1984 r. ministerstwo jednoznacznie wypowiedziało się, że nie widzi możliwości podjęcia budowy we wskazanym przez KUL terminie (tj. w latach 1984-1985) przez Lubelskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego zarówno Domu Akademickiego,

⁴³ AAN, Urząd do Spraw Wyznań, Katolicki Uniwersytet Lubelski – działalność, praca szkoleniowa, stosunki z Episkopatem Polski. Sprawozdania, oceny, notatki, informacje, korespondencja, sygn. 126/298, k. 223 (sprawozdanie z działalności KUL-u w roku akademickim 1982/83).

⁴⁴ AKUL, Kancelaria Rektorska, Nieruchomości Collegium Jana Pawła II 1983-1989, Pismo rektora KUL ks. prof. dr. Mieczysława Krąpca do wojewody lubelskiego mgra Tadeusza Wilka z 22 III 1983.

⁴⁵ Tamże, Pismo wojewody lubelskiego do rektora KUL ks. prof. dr. Mieczysława Krąpca z 31 V 1983.

⁴⁶ Tamże, Pismo rektora KUL ks. bp. prof. dr. Piotra Hempterka do Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych w Warszawie z 16 I 1984.

jak i Collegium Jana Pawła II. Zaproponowano przesunięcie terminów rozpoczęcia realizacji inwestycji na kolejne lata⁴⁷.

Ponadto Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie zwlekało z wydaniem decyzji o lokalizacji szczegółowej oraz informacji o terenie, na którym miała być realizowana inwestycja. 23 stycznia 1984 r. rektor bp Piotr Hempterek zwrócił się do wojewody lubelskiego z prośbą o wyjaśnienie ponadsiedmiomiesięcznej zwłoki dotyczącej wydania informacji o terenie, będącej warunkiem podjęcia dalszych działań na etapie przygotowawczym do budowy Collegium i Domu Akademickiego. W odpowiedzi na pismo rektora KUL wojewoda wyjaśnił, iż:

Opóźnienie wydania informacji o terenie budowy Collegium im. Jana Pawła II w Lublinie wynikało z konieczności przygotowania wytycznych urbanistycznych, co wymagało wielu przemyśleń z uwagi na wielkość i złożoność programu użytkowego planowanej inwestycji, jak również z konieczności dokonania niezbędnych na tym etapie uzgodnień z właściwymi organami.

Informacja o terenie konieczna do uzyskania decyzji o ustaleniu miejsca i warunków realizacji inwestycji, a dalej do zatwierdzenia projektu technicznego inwestycji wydana została 27 stycznia 1984 r.⁴⁸ 27 października Wydział Planowania Przestrzennego, Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego wydał decyzję o ustaleniu miejsca i warunków realizacji inwestycji⁴⁹. Ponadto w wyniku rozmów przeprowadzonych z Zarządem Inwestycji Szkół Wyższych w Lublinie ustalono, że KUL pod kierownictwem prorektora doc. dr. hab. Jana Czerkawskiego zajmie się prowadzeniem inwestycji w zakresie programowania i projektowania, natomiast Zarząd Inwestycji Szkół Wyższych miałby sprawować nadzór nad realizacją⁵⁰.

Wstępny projekt budowy Collegium wyodrębnił cztery części, którymi miały być: 1) dziewięciokondygnacyjny budynek zasadniczy o charakterze administracyjno-dydaktycznym, usytuowany wzdłuż ul. Łopacińskiego, 2) pawilon sportowy od strony Al. Raclawickich, 3) dwukondygnacyjny segment audytoryjny w południowej części posesji, 4) rozbudowana stołówka od strony hotelu „Unia” i ul. Nowotki⁵¹.

⁴⁷ Tamże, Pismo Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych w Warszawie do rektora KUL ks. bp. prof. dr. Piotra Hempterka z 6 III 1984.

⁴⁸ Tamże, Pismo rektora KUL ks. bp. prof. dr. Piotra Hempterka do wojewody lubelskiego z 23 I 1984; Odpowiedź na pismo od wojewody lubelskiego z 27 II 1984.

⁴⁹ Tamże, Decyzja Wydziału Planowania Przestrzennego, Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie o ustaleniu miejsca i warunków realizacji inwestycji z 27 X 1984.

⁵⁰ Tamże, Pismo prorektora KUL doc. dr. Jana Czerkawskiego do Biura Projektów Budownictwa Ogólnego „Budopol” w Warszawie.

⁵¹ Tamże, Pismo prorektora KUL doc. dr. Jana Czerkawskiego do Lubelskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłowego w Lublinie z 4 XII 1984.

10 września 1984 r. ks. rektor bp Piotr Hemperek wystosował do Wydziału do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie prośbę o rozszerzenie zakresu rozbudowy budynku warsztatów przy ul. Konstantynów 1, polegającej na nadbudowaniu trzeciego i czwartego piętra. Plan dotychczasowy, zaakceptowany przez Biuro Planowania Urzędu Wojewódzkiego w 1982 r., zakładał budowę tylko dwóch pięter. Konieczność wygospodarowania lokali dla redakcji, administracji i magazynów mieszczących się w barakach przy gmachu głównym skłoniła władze uczelni do nadbudowy do istniejącego już budynku dwóch kolejnych pięter. Ponadto w związku z planowaną budową Collegium Jana Pawła II baraki, w których mieściły się agendy KUL-u, miały zostać rozebrane.

27 września 1984 r. ks. bp Piotr Hemperek wystosował do Wydziału do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie prośbę o umożliwienie rozbudowy piwnic wzdłuż wschodniego skrzydła gmachu głównego, gdzie wówczas znajdował się barak. Barak miał zostać usunięty, natomiast w jego miejscu planowano wybudować stołówkę (jadalnię wraz z zapleczem gospodarczym) z doświetleniem w skarpie wychodzącej na zaplecze gospodarcze hotelu „Unia”. Argumentem w tej sprawie przedstawionym Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej była konieczność uporządkowania zabudowy terenu zajętego przez baraki znajdujące się pomiędzy budynkami KUL-u a hotelem „Unia”. Budowa stołówki została włączona do projektu Collegium⁵². W odpowiedzi na prośbę rektora Wydział do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie w piśmie z 26 marca 1985 r. zaakceptował zarówno budowę Collegium Jana Pawła II, z częścią dydaktyczną, sportową i audytoryjną, jak i przedłożoną koncepcję rozbudowy stołówki wychodzącej z poziomu piwnic gmachu głównego uczelni⁵³. W styczniu 1985 r. rektor wnioskował również o zezwolenie na nadbudowę jednej kondygnacji w starej (dwupiętrowej) części Konwiktu Księży Studentów (wymiana dachu na starej części usytuowanej od strony baraków i podwyższenie go tak, aby zrównał się z dachem na części nowej). Po rocznym oczekiwaniu odpowiedź Wydziału do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie z 7 marca 1986 r. była pozytywna⁵⁴. Na decyzję Wydziału Planowania Przestrzennego, Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego w Lublinie władze uczelni oczekiwały półtora roku (do 17 października 1987 r.).

⁵² Tamże, Pismo rektora KUL ks. bp. prof. dr. Piotra Hemperka do Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie Wydział do spraw Wyznań z 27 IX 1984.

⁵³ Tamże, Pismo Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie Wydział do spraw Wyznań do rektora KUL ks. bp. prof. dr. Piotra Hemperka z 26 III 1985.

⁵⁴ Tamże, Nieruchomości, Pismo Wydziału do spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie do KUL z 7 III 1986.

W piśmie do wojewody lubelskiego z 14 marca 1985 r. rektor przedstawił całościowy program inwestycji i remontów, które uniwersytet miałyby realizować do r. 2000. Obok projektowanego Collegium Jana Pawła II w planach dotyczących budownictwa i remontów znalazły się: nadbudowa części budynku Konwiktu o jedną kondygnację, rozbudowa magazynów Biblioteki Głównej, remont budynku wraz z przebudową dachu przy ul. Sławińskiego 8⁵⁵.

Na podstawie korespondencji władz uniwersyteckich z władzami komunistycznymi możemy wysunąć wniosek, że pomimo trudności, na jakie napotykał KUL na etapie uzyskiwania pozwoleń na inwestycje budowlane, ostatecznie w latach 70. i 80. prośby rozpatrywane były pozytywnie. Podczas prac nie uniknięto problemów związanych z przydziałem materiałów budowlanych, transportem, ze znalezieniem wykonawcy robót, ze zdobyciem sprzętu czy z uwagami pokontrolnymi wykonywanych prac remontowo-budowlanych. Piętrzyły się trudności związane z odwołaniem przez władze komunistyczne wydawania wszelkiego rodzaju pozwoleń na budowę. Opóźnienia te prowadziły do przestojów przy rozpoczętych pracach budowlanych, które z kolei narażały KUL na straty finansowe.

Remonty w gmachu głównym zaczęto dopiero 1971 r. Najpierw wymieniono stropy w skrzydle wschodnim i zachodnim, a 17 maja 1974 r. położono kamień węgielny pod budowę nowego frontonu gmachu głównego, gdyż remont starego okazał się zbyt skomplikowany. Oddano do użytku nową czytelnię w Bibliotece Uniwersyteckiej. Od roku akademickiego 1971/72 przeprowadzano remont Domu Akademickiego przy ul. Sławińskiego oraz podjęto prace remontowo-budowlane na terenie Poczekajki, rozbudowując akademiki i budując Hotel Asystenta, który oddano do użytku w 1984 r. W tym też roku przystąpiono do budowy akademika na Poczekajce. W planach inwestycyjnych pojawił się również sześciokondygnacyjny budynek przeznaczony częściowo dla Biblioteki, a częściowo dla Działu Wydawniczo-Poligraficznego. Obie budowy zakończono w 1988 r. Wtedy też rozpoczęto budowę stołówki akademickiej oraz podwyższono o jedną kondygnację starą część Konwiktu Księży Studentów. Przystąpiono również do realizacji budowy Collegium Jana Pawła II⁵⁶.

W okresie sprawowania funkcji rektorskich przez ks. Marian Rechowicza (1956-1965), a następnie ks. Wincentego Granata (1965-1970) planowane inwestycje budowlane napotykały na zdecydowany sprzeciw władz lokalnych już na etapie wnio-

⁵⁵ Tamże, Nieruchomości Collegium Jana Pawła II 1983-1989, Pismo rektora KUL ks. bp. prof. dr. Piotra Hemperka do wojewody lubelskiego z 14 III 1985.

⁵⁶ *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994 (s. 787-791: Inwestycje – zagadnienie opracowane przez K. Wojtasika i ks. T. Kądziołkę).

skowania. Do końca lat 60. wszelkie prośby w zakresie budownictwa kierowane zarówno do władz lokalnych, jak i centralnych załatwiane były odmownie. Rozwój zaplecza dydaktyczno-naukowo-socjalnego uniwersytetu utrudniały też nałożone na KUL wysokie podatki, które miały doprowadzić uczelnię do bankructwa.

Odbudowa pozycji uniwersytetu, która nastąpiła dopiero na początku lat 70., była z jednej strony wynikiem złagodzenia polityki Edwarda Gierka wobec Kościoła, przynajmniej na poziomie działań administracji państwowej, a z drugiej związana była z objęciem funkcji rektorskich przez o. prof. Mieczysława Krąpca, który mając świadomość, że rozwój uniwersytetu zależy od zniesienia ograniczeń w działalności uczelni, przyjął postawę nienarażania się władzom partyjno-państwowym⁵⁷. Skutkowało to między innymi otrzymaniem zezwoleń na realizację przedsięwzięć budowlanych. Lata 70. były dla KUL-u okresem wielkich zmian, których źródła można się doszukiwać w bardzo wielu czynnikach, w tym także w sytuacji międzynarodowej⁵⁸.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

ARCHIWUM AKT NOWYCH W WARSZAWIE

Urząd do Spraw Wyznań

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W LUBLINIE

Urząd Wojewódzki w Lublinie

ARCHIWUM UNIWERSYTECKIE KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO

Akta osobowe

Biuro radców prawnych

Kancelaria Rektorska

Nieruchomości

KSIĄŻKI I ARTYKUŁY

Bogu i Ojczyźnie. Katolicki Uniwersytet Lubelski w wypowiedziach prymasów Polski, red. A. Rynio, J. Gawrysiakowa, M. Butkiewicz, Lublin 2008.

CHOMA-JUSIŃSKA M., *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie 1975-1980*, Warszawa 2009.

GAŁASZEWSKA-CHILCZUK D., „Wrogie” uniwersytety. *Polityka państwa komunistycznego wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (1944-1969)*, Warszawa 2013.

Katolicki Uniwersytet Lubelski. 50 lat istnienia i działalności, Lublin 1968.

Kościół i opozycja na Lubelszczyźnie w dokumentach SB 1971-1983, oprac. M. Sobieraj, Lublin 2009.

⁵⁷ M. Choma-Jusińska, *Środowiska opozycyjne na Lubelszczyźnie*, s. 44-45.

⁵⁸ *Kościół i opozycja na Lubelszczyźnie w dokumentach SB 1971-1983*, oprac. M. Sobieraj, Lublin 2009, s. 20.

Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993, red. M. Rusecki, Lublin 1994 (s. 787-791: Inwestycje – zagadnienie opracowane przez K. Wojtasika i ks. T. Kądziołkę).

RAINA P., *Kościół–Państwo w świetle akt Wydziałów do spraw Wyznań 1967-1968. Próby kontroli Kościoła. Wydarzenia marcowe. Interwencja sierpniowa w Czechosłowacji*, Warszawa 1994.

WARZESZAK J., *Ks. Antoni Słomkowski 1900-1982. Rektor i odnowiciel KUL. Teolog – rekoлекcjonista. Człowiek sumienia*, Warszawa 1999.

POLITYKA PAŃSTWA WOBEC KATOLICKIEGO UNIwersYTETU LUBELSKIEGO W SFERZE INWESTYCJI BUDOWLANYCH

Streszczenie

Problematyka artykułu koncentruje się wokół zagadnień związanych z postawą władz komunistycznych wobec podejmowanych przez rektorów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego inwestycji remontowo-budowlanych. Złożoność polityki państwa wobec KUL-u w sferze inwestycji budowlanych wynikała z wielu czynników, które kształtowały stosunek władz partyjno-państwowych do władz uniwersyteckich. W latach 50. i 60. władze komunistyczne skutecznie przeciwdziały wielokrotnie podejmowanym przez rektorów KUL-u próbom rozbudowy zaplecza lokalowego uczelni. Kierowane do władz powiatowych i wojewódzkich wnioski z prośbą o zezwolenie na budowę nowych gmachów czy na rozbudowę istniejących już budynków rozpatrywane były odmownie. W latach 70. wraz z dokonującymi się na KUL-u zmianami polityka państwa wobec podejmowanych przez nowe władze uczelni przedsięwzięć budowlanych zmieniła się. W konsekwencji już w latach 70. przystąpiono do stopniowej rozbudowy gmachu uniwersytetu, która właściwej dynamiki nabrała w latach 80.

Słowa kluczowe: budownictwo; uniwersytet; władze państwowe; władze komunistyczne; Katolicki Uniwersytet Lubelski; rektor.

THE STATE POLICY TOWARDS BUILDING INVESTMENTS AT THE CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN

Summary

The issue of the article concerns issues related to the attitude of the communist authorities towards the renovation and construction investment undertaken by the rectors of the Catholic University of Lublin. The state policy towards building investments undertaken at the Catholic University of Lublin depended on the relationship of party-state authorities to this university. In the 50s and 60s, communist authorities opposed the attempts to expand the buildings of the university. Addressed to district and provincial authorities applications for permission to build and expand university buildings, were refused. In the 70s, with the changes that have taken place at the university, the attitude of the state to building investments undertaken by the new university authorities has also changed. As a result of these changes, it was possible to start a gradual development of the University's buildings, which did not have the proper dynamics until the 80s.

Key words: building; construction; university; state authorities; the communist authorities; Catholic University of Lublin; rector.